

Uppdrag Underverk

Miljoner blinda kan nu se

Ignacio Ramonet augusti 2017

Det kallas Blindheten, 4 moderna byggnader sydost om Havanna, i den gröna kommunen Marianao med alla träd. De ligger inte långt ifrån den världsberömda kabarén Tropicana och det som en gång var Belénskolan, gymnasiet där Fidel Castro studerade. Officiellt heter det Kubanska Ögoninstitutet "Ramón Pando Ferrer". Det var där som Fidel och Hugo Chávez den 9 juli 2004 uppfann det omtalade "Uppdrag Underverk" som har återgivit miljoner blinda synen inte bara i Kuba och Venezuela utan i tiotals länder i Latinamerika och världen.

Sjukhuset fanns där före revolutionen. Det hette då Förbundet mot Blindheten (därav Blindheten, i folkmun) och hade grundats 1956 av en grupp ögonläkare, finansierat av en välgörenhetsstiftelse med bidrag från givmilda människor. Men efter revolutionen övergav de flesta läkare sina patienter och drog till USA.

Med den personal som stannade kvar och nya unga läkare kunde verksamheten återupptas. Och med Fidel Castro vid makten kom tanken att skapa ett statsfinansierat utbildningssjukhus.

Sjukhuset tillfördes modern teknisk utrustning och utvecklades till det Centrum för Ögonmikrokirurgi som snart placerade Kuba bland de främsta i världen för ögonkirurgi mot gråstarr, närsynthet och glaukom. "Ramon Pando Ferrers" goda rykte spreds över världen och det började komma patienter från alla håll för denna finkirurgi. Jag frågade sjukhusdirektören doktor Marcelino Ríos hur idén med Uppdrag Underverk uppstod. Ledaren för gråstarravdelningen, dr Eneida Pérez, berättade om detta i sitt lilla kontor med det stora fotot, signerat Alberto Korda, på Fidel Castro som tillsammans med Che Guevara tänder en cigarr.

Och då kom Fidel!

I sin vita läkarrock över en blå skjorta sitter dr Ríos vid ett bord fullt av böcker och dokument och berättar: "Allt började den 9 juli 2004, för 13 år sedan. Jag var redan sjukhusdirektör. Det var en fredag, det var redan kväll, klockan var över sju. De flesta i personalen hade redan åkt hem. Veckoslutet närmade sig... Och plötsligt säger de att Fidel är på väg, oannonserad. Tänk bara!"

Dr Ríos tar sig för huvudet med fingrarna djupt i det tjocka grå håret: "Jag hade ingen aning om varför han kom, men jag samlade ihop några läkare som fanns kvar, inte många, fyra, fem högst. Bland dem fanns den då mycket unga dr Eneida Pérez. Fidel kom, i sin olivgröna uniform och höga kängor, vänlig som alltid, ensam utan någon minister. Vi samlades i en liten sal. Förväntansfulla. Och utan omsvep, efter att ha fått ett glas vatten, bad Fidel oss att dagen därpå, en lördag på morgon ta emot en grupp på 50 venezolanska patienter som var på väg från Caracas "

Jag undrade om de redan då behärskade tekniken för starroperationer. Eneida Pérez, vänlig och godhjärtad, anedd som en av de främsta ögonkirurgerna i världen förklarade: "Kanske inte lika bra som nu med 1 års erfarenhet till, men redan 2004 gjorde vi omkring 700 operationer i veckan. Och sju av oss behärskade den nyaste tekniken, Blumenthals för starrbehandling, en åkomma som ju är ansvarig för hälften av alla blindheter i världen."

"Dagen därpå". fortsatte doktor Ríos, "klockan sju på morgonen kom de 50 patienterna. En timme senare hade de första opererats. Och måndagen därpå arbetade våra 7 kirurger utan uppehåll och opererade hela gruppen. Fidel ringde mig för att gratulera och fråga om vi kunde operera fler. Hur många undrade jag. Och då säger han att han måste ha uttryckt sig dåligt för det han hade bett oss om var 50 om dagen. Och det utan att påverka den normala behandlingen av kubanerna.

50 patienter till om dagen

Vi var tvungna att rekrytera 7 ögonläkare till från övriga landet", förklarade Eneida Pérez. "Vi arbetade i två grupper, den första började kl 7 på morgonen. Varje operation tog då omkring en kvart. Och varje kirurg opererade 60-70 patienter om dagen. Det var en utmaning. Vi var tvungna att överträffa oss själva. Två månader senare hade vi opererat 14 000 patienter. Nästan alla var fattiga. De berättade mycket rörande om sin upplevelse: föräldrar som kunde se sina barn för första gången. Blindfödda, de som fötts med gråstarr, och som äntligen kunde se och upptäcka världen. Många grät av rörelse. Det var en enastående erfarenhet."

Marcelino Pérez berättade att Fidel vid ett tidigare tillfälle hade frågat honom om vilken den bästa teknologin för ögonkirurgi var, utan att behöva tänka på priset, men så klart inte nordamerikansk?

Världsbästa teknologin importerades

"Jag sa utan att tveka att bäst var den tyska eller japanska. Och den bästa importerades. För att på bästa sätt kunna behandla vårt folk. Det gjorde det möjligt för våra läkare och andra specialister att lära sig de nyaste teknikerna, de mest utvecklade. Utan denna högteknologi och utan dessa framsteg hade vi inte kunnat anta den utmaning vi ställdes inför den 9 juli 2004. Fidel hade tänkt ut det hela sedan länge, därom råder ingen tvekan. Kom ihåg att i Venezuela hade de med Hugo Chávez med stor framgång lanserat Uppdrag Grannskap, och med tusentals kubanska läkare i de fattigaste områdena i Venezuela för att behandla patienter som ofta aldrig hade sett en läkare eller tandläkare i hela sitt liv. Det var därför de två ledarna också kom på idén med Uppdrag Underverk innan de försäkrat sig om att den var möjlig.

"Under ett drygt år opererade vi tusentals venezolaner",

fortsatte Eneida Pérez. ”Det blev en regelrätt flygbro mellan Havanna och Caracas, och patienterna kom alltid med en familjemedlem. Samtidigt fick den anhöriga en fullständig hälsoundersökning. Och ofta upptäcktes olika hälsoproblem och kroniska åkommor. De behandlades också. Så både patient och anhörig återvände hem botade”.

Jag frågade doktor Ríos när allmänheten fick veta om Uppdrag Granskning. ”Det skedde under teveprogrammet Hallå President när det spelades in här i Kuba i Pinar del Rio, i Sandinobyn, den 21 augusti 2005. Det var där och då som presidenterna Chávez och Castro berättade att 50 000 patienter redan hade opererats och om avtalet som skapade Uppdrag Underverk, med planer på att operera sex miljoner latinamerikaner med ögonsjukdomar, inom ett årtionde. Projektet fick namnet Underverk för det var vad hundratals patienter sa när de återfick synen: ”Det är rena underverket”. Många berättade om hur de sökt hjälp på olika sjukhus i sitt hemland utan att få den. Och att de redan hade övergett allt hopp om att kunna återfå synen...”

Uppdrag Underverk i Latinamerika & Karibien

Dr Rios berättade att Uppdrag Underverk redan hade spritts till andra länder. Året 2006, efter offentliggörandet, öppnade vi en rad ögonkliniker i Venezuela, med kubanska läkare – ett hundratal härifrån vårt sjukhus Pando Ferrer. Omkring 165 kubanska institutioner deltog i Uppdrag Underverk. Och vi har också ett nätverk med 50 kubanska ögonkliniker med 82 operationssalar i 14 länder i Latinamerika och Karibien. För med gjord erfarenhet beslöt Fidel och Chávez att utvidga projektet till andra länder, innefattande flera Karibiska stater som Haïti, San Vicente och Las Granadinas. Bolivia blev nästa latinamerikanska, och sedan Guatemala, Honduras, Ecuador, Paraguay, El Salvador, Mexiko, Argentina, Uruguay ... Upp till ett tjugotal och sedan tiotals till med kubansk personal i Afrika och Asien.”

Enligt Världshälsoorganisationen WHO finns omkring 45 miljoner blinda i världen, och som Eneida Pérez förklarade, hälften av dem, omkring 25 miljoner, är det på grund av starr. Det innebär att med ett enkelt ingrepp kan dessa 25 miljoner återfå synen. De är blinda för att de är fattiga. De har inte råd att betala en operation, eller bor inte i ett land med allmän hälsovård som kan göra det utan att ta betalt. Det var denna oerhörda orättvisa som de två ledarna för den kubanska och den bolivarianska revolutionen ville bekämpa. På samma sätt som båda bekämpade och utrotade analfabetismen i sina länder, föresatte de sig att utrota blindheten.”

Propaganda?

En del kanske tänker att det jag berättar är ren propaganda. Och för att kolla saken, eftersom jag är mycket närsynt med komplicerad starr, beslöt jag mig för att pröva Uppdrag Underverk själv och operera båda ögonen.

Efter de undersökningar som behövs, tillsammans med de tiotals patienter som fyller korridorerna på Pando Ferrersjukhuset, undergick jag operationen. Det var Eneida Ferrer som med sina änglahänder opererade. Ena veckan första ögat, veckan därpå det andra. Sex-sju minuter vart och ett. Ingen smärta. Ofattbart. Snabbt övergående. Knappt

Kubanska UU-laget Honduras 2008, Foto Dick Emanuelsson. Längst till höger, chefsläkare Zoila Martínez, som opererade Dick

Uppdrag Underverk i Bolivia 2010, Foto Torbjörn Björkman

I Havanna 2016, okänd fotograf

operationen är gjord reser du dig själv från operationsstolen utan att någon behöver hjälpa dig, och går hem. Två timmar senare kan du själv ta bort ögonbindeln. Underverk. Du ser redan bra. Nu kan du leva normalt. Det kan jag vittna om. Hur skulle jag kunna undgå att tänka på de miljoner människor som genomgått detta? Hur skulle jag kunna undgå att vara de två ledarna evigt tacksam för att de drog igång detta storartade underverk?